

Статус слів-квантифікаторів в англійській мові VII-XVII ст.

І.Є. Грачова, А.В. Мосійчук, О.Є. Радудік

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Corresponding author. E-mail: ira.gracheva77@gmail.com

Анотація. У статті розглянуті проблеми частиномовного статусу слів-квантифікаторів в період їх становлення протягом VII-XVII ст. Діахронічні дослідження є важливою ланкою сучасної лінгвістичної науки, оскільки без них не можливо було б розуміти сучасний стан мови, у даному випадку англійської мови. Дистрибуція у реченні дозволила виокремити квантифікатори в окремий клас.

Ключові слова: *діахронія, дистрибуція, квантифікатори, прото-квантифікатори*

Вступ. Сучасна лінгвістика характеризується розширенням поля наукового пізнання, одним з яких є діахронічні дослідження. Одиниці неозначеної кількості, а саме клас слів-квантифікаторів є об'єктом багаточисельних досліджень у мовознавчих студіях XX-XXI століть. Фокусування уваги на розмежуванні числівників та займенників, виокремлення з-поміж них квантифікаторів властиве як славістам, так і германістам. Виокремлення цього класу в окрему частину мови і нині є предметом дискусій. Західні дослідники, що працюють у рамках генеративної граматики, програми мінімалізму, теорії управління та зв'язування (Н.Хомський, Л.Хегман, Д.Лайтфут, Х.Рімсдаєк) виокремлюють ці одиниці у самостійний лексико-граматичний розряд слів. У славістичних студіях XX ст. існує декілька термінів на позначення досліджуваного класу слів. Зокрема, цей клас слів отримав назву "кількісні слова", запропонований Л.В.Щербою, у який дослідник об'єднав кількісні числівники й неозначені займенники, розглядаючи їх як слова однієї частини мови [5, с. 73]. У контексті даної тенденції важливим є підхід, запропонований С.А.Жаботинською, яка розглядає числівники та квантифікатори з когнітивно-ономасіологічного погляду, виділяючи їх в окремі частини мови [3, с. 167].

Огляд літератури. Враховуючи досягнення вітчизняної (Л.Г.Акуленко, І.А.Бодуен де Куртене, І.Є. Грачова, О.М.Медвідь, А.А.Молчанов, А.В.Мосійчук) та зарубіжної (Д.Картен, Р.Квірк, Д.Лакофф та інші) граматичної традиції щодо вивчення лексичних одиниць англійської мови, спеціалізованих на позначення кількості, вважаємо, що існує низка питань, які потребують окремого висвітлення, зокрема це поява слів-квантифікаторів на зразок *all, any, both, each, either, every, (a) few, half, (a) little, many, more, most, much, none, some, several* в діахронії, а також їх кореляція з іншими частинами мови.

Ціль. Дистрибутивні особливості класу слів-квантифікаторів в англійській мові VII-XVII ст. є шляхом становлення їх частиномовного статусу, що і визначає мету дослідження.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження слугували слова-квантифікатори, відібрані з різних за жанром текстів англійською мовою з VII по XVII ст. та охоплювали три періоди англійської мови (давньоанглійський, середньоанглійський та ранньонівоанглійський). Методи дослідження обумовлені специфікою аналізу писемного мовлення зазначених періодів. Методика дистрибутивного аналізу дозволила виокремити загальні принципи реалізації слів-квантифікаторів у реченні. Прийоми порівняльно-історичного аналізу, індуктивний та дедуктивний аналізи сприяли виокремленню еволюційних процесів у граматичній системі англійської мови.

Результати і їх обговорення. Одиниці на позначення кількості з граматичним статусом квантифікаторів є одним із засобів вираження неозначеної кількості. До цього класу відносимо такі сучасні англійські слова як *all, any, both, each, either, every, (a) few, half, (a) little, many, more, most, much, none, some, several*. Категоріальний статус, особливості дистрибуції не були предметом спеціального дослідження, що насамперед пов'язані із характером їхньої семантичної структури. Теорія розвитку мовних систем Д.Лайтфута дозволила подивитися на проблему становлення й розвитку слів-квантифікаторів під новим кутом зору, а саме у річищі концепції радикальної реінтерпретації класифікація синтаксичних дистрибуцій протоквантифікаторів (*pre-quantifiers*) та виглядає наступним чином: а) *предномінативна (pronominal)*, б) *преддетермінативна (predeterminer)*, в) *постномінативна (postnominal)*, г) *структурно представлена з іменником у родовому відмінку (with a modified noun in the genitive case)*, д) *плаваюча (floating)*, е) *номінативна (nominal)* [1]. Діагностична диференційна ознака вживатися в однакових синтаксичних дистрибуціях є тією рисою, що дозволяє виокремлення давньоанглійських протоквантифікаторів.

Зазначимо, що протоквантифікатор *eall* є найрепрезентативнішим з усіх зазначених одиниць. Двн.-англ. *eall* має такі відповідники в інших германських мовах: двн.-фриз. *al, ol*; двн.-сакс., двн.-в.-нім.

al, двн.-півн. *allr*, гот. *alls*; *eall* < PG. **alnaz*. Gen. Pl. of двн.-сакс. *eal* було *ealra*, пізніше в англійській літературі зустрічається *aller*, а іноді *alder* із зайвим елементом *d* [9, с. 25].

У текстах давньоанглійських пам'яток названий протоквантифікатор трапляється із такою дистрибуцією. Пор.:

предномінативна (PreN):

Ʒæs an scyppend wat *ealle* þing (1, рядки 41-42, 12);

предетермінативна (PreDet):

Her Romane gesomnodon *al* þa goldhord þe on Bretene wæron (3, an 418);

постномінативна (PostN):

wiþ ða gefuhton, þa scipo *alle* geræhton, þa men ofslogon; (3, an 885);

абсолютна (Abs.):

Inc hygað *eall*;

після особового займенника (after PerPro):

Na sceal hafað || þurh drihtnes miht daed gefremede || ðe we *ealle* aer nemeahton || snyttrum besyrwan; (5, 938-941);

номінативна (Nom.):

Eall is earfoðlic eorþan rice, (14, 106);

постдетермінативна (PostDet):

Hi feollon þa *ealle* mid Oswolde cyning on gebedum (2, рядки 19-20, 98);

структурна позиція з родовим відмінком (with Gen.):

Æfter þam we bebeodað þætte *ealles* folces æw ond domas ðus sien gehealdene || (9, 13-14);

предномінативна з *man, mon* (PreN with man, mon):

hi eft arisað, swa swa *ealle menn* dōð (2, рядки 143-144, 65);

з числівником (with Num.):

swa þu hælepum eart *ana eallum* eorþbuendum weard and wisa (6, 563-565);

постномінативна з *man, mon* (PostN with man, mon):

þa holdas *ealle*, þa ieldstan *men ealle* mæste ðe to Bedanforda hierdo || (3, an 914);

перед особовим займенником (before PerPro):

Eall ic wæs mid bestemed | (7, 48);

плаваюча (floating):

Ac *hit* is *eall* weste, buton on feawum stowum stycsemælum wiciað Finnas (2, рядки 4-6, 17).

В автентичних текстах позиційні властивості протоквантифікаторів виявляються різними: постдетермінативна позиція є домінантною в “Beowulf”, а предетермінативна – в “The Anglo-Saxon Chronicle, The Parker MS”.

У давньоанглійській мові протоквантифікатор *all* мав ознаки прикметника, будучи зафіксованим у синтаксичних дистрибуціях, типових для прикметників [пор.: 7, с. 167]. Головною ознакою виокремлення квантифікатора *all* із класу детермінативів в англійській мові є наявність іменної фрази *all the men*, де ядром NP виступає іменник *men*.

У середньо- та ранньоновоанглійський періоди найчастотнішим протоквантифікатором залишається одиниця *all*. Отже, розглянемо дистрибуцію протоквантифікатора *all* у середньоанглійських пам'ятках (таблиця 1.1):

Таблиця 1.1.

Дистрибуція протоквантифікатора *all* у середньоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предетермінативна	3845	51,7
b) Предномінативна	1065	14,3
c) Номінативна	506	6,8
d) Після дієслова	480	6,5
e) Абсолютна	337	4,53
f) Після особового займенника	311	4,18
g) Перед особовим займенником	224	3,01
h) Постномінативна	187	2,5
k) Конструкція Adj+N	182	2,45
l) Конструкція з елементом <i>swa</i>	65	0,87

m) Конструкція з <i>of all</i>	55	0,74
n) Конструкція <i>all of</i>	48	0,64
o) Усталені вирази	37	0,5
p) Перед числівниками	35	0,47
q) Із різноманітними прийменниками	21	0,28
r) Конструкція Q+Q	15	0,20
s) Перед дієсловом	13	0,17
t) Плаваюча	1	0,013

Дистрибуція квантифікатора *all* у ранньоновоанглійських пам'ятках представлена у таблиці 1.2:

Таблиця 1.2.

Дистрибуція квантифікатора *all* у ранньоновоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предетермінативна	440	39,6
b) Предномінативна	310	27,9
c) Конструкція Adj +N	102	9,9
d) Номінативна	91	8,19
e) Після дієслова	67	6,03
f) Після особового займенника	49	4,4
g) Конструкція <i>of all</i>	31	2,8
h) Перед особовим займенником	12	1,08
k) Конструкція <i>all of</i>	6	0,5
l) Конструкція Q+Q	2	0,18

У досліджуваних періодах предетермінативна дистрибуція протоквантифікатора *all* є доміантною. Нагадаємо, що в давньоанглійській мові предномінативна й предетермінативна дистрибуції виявилися взаємозамінними у реченні. За Д.Лайтфуттом [7, с. 175], у цьому контексті прикметники зустрічаються рідше, ніж протоквантифікатори. Існувало три дистрибуції у давньоанглійській мові, в яких прикметники вживалися предетермінативно, дві з них зникли наприкінці даного періоду: прикметники на *—weard* та присвійні прикметники. Третя – Num. – Det. – Adj.sup. переважає у XIV та XV ст. [8, §249]. У відомих хрестоматійних прикладах ранньоновоанглійських звертань прикметник уже спорадично розміщений у предетермінативній позиції: *dear my lord* (1601), а *gentle my lord* (1605) і вважається *my lord* складним іменником на зразок французького *monsieur*. Отже, зазначені одиниці не є предетермінативними прикметниками, а складними іменниками з прикметниковим елементом. Поступово такі словосполучення зникають. У XVI ст. єдиними ад'єктивними конститuentами, які передували детермінативу були протоквантифікатори, числівники та прикметники в окличних реченнях. Це дозволяє твердити, що до кінця століття останні поступово зникають, залишивши місце для протоквантифікаторів. Таким чином, предетермінативна дистрибуція є однією з характерних рис, яка відокремила їх від прикметників. Уживання квантифікатора *all* ілюструє цю тезу. Пор.:

ср.-англ. And as soon as Merlin hadde seid the kynge, *alle the tokenynges* of the two dragons, he toke leve, (12, 41).

Квантифікатор *all* може виступати у функції суб'єкта дії NP, ад'юнкта та суб'юнкта. Позиція суб'єкта або номінативна має у середньоанглійській мові 3,49% (третя позиція у таблиці 1.1), а у ранньоновоанглійській – 2,5% (четверта позиція у таблиці 1.2) від загальної кількості квантифікатора *all* у досліджувані періоди. Пор.:

ср.-англ. Whan *alle* was doo and they scholde departe, (13, 310).

Структурна репрезентація приклада на глибинному рівні може бути експлікована у такий спосіб:

ср.-англ. *Alle* made him dun falle (10, 889)

S Alle V [+Tense] made Oacc him P dun V [-Tense] falle – > S V [+Tense] Oacc P V [-Tense]

Фактичний матеріал указує на частотність використання квантифікатора *all* у позиції ад'юнкта в середньоанглійській мові. Розглянемо наступні приклади:

ср.-англ. *alle heo wullet quellen* (11, 38);

ср.-англ. and than shall *we all* be goode felawez ageyn (13, 414).

Попередні два приклади ілюструють типову для початку та кінця середньоанглійського періоду відповідно позицію *all*. Таким чином, квантифікатори у постпозиції до займенника є загальноновживаним явищем у ранньоновоанглійській мові. Ця зміна відбувається саме у той відрізок часу, для якого постулюють дію механізму радикальної реінтерпретації. Коли *all, both, each* мали спільні з прикметниками категоріальні ознаки, їм, так само як і прикметникам, була властива пре- або постномінативна дистрибуція. Однак, дія вищезазначеного механізму радикальної реінтерпретації накладає певні обмеження щодо їх використання.

Отже, предетермінативна синтаксична дистрибуція, постномінативна в середньоанглійській мові та поява протоквантифікатора з прийменником *of* протягом середньоанглійського періоду дозволяє твердити, що протоквантифікатор *all* набув дистинктивних ознак, які виокремлюють його з класу прикметників у XVI ст.

Предномінативна дистрибуція, властива більшості квантифікаторів, є нерелевантною для виокремлення їх з класу прикметників, оскільки останні протягом усіх трьох досліджуваних періодів вільно розміщуються в ній. Предетермінативна дистрибуція стає першою дистинктивною ознакою, що дозволила виділити квантифікатори в окремий клас. У ранньоновоанглійській мові прикметники не зустрічаються у ній. Слід зазначити, що не для всіх квантифікаторів ця дистрибуція є визначальною, окрім, *all, both, half*. До кінця XVI ст. ад'єктиви закріпилися у препозиції до NP, що позначилося на їх здатності вживатися в постномінативній дистрибуції, що на думку Д.Лайтфута, є вирішальним для класу квантифікаторів.

Уваги заслуговує поява конструкцій з прийменником *of*, що дозволяє говорити про окремішність класу квантифікаторів. Специфіка прийменникової конструкції як одного з діагностичних оточень квантифікаторів полягає в тому, що цей вид дистрибутивного оточення є єдиним, в контексті якого квантифікатори виявляють регулярну сполучуваність. Ця модель зафіксована з усіма квантифікаторами, крім *several*. Середньоанглійські прикметники спорадично могли займати номінативну позицію, але до кінця XVI ст. певні обмеження, накладені граматикою, забороняють це, і тому вони втрачають свою здатність бути головним конститuentом у NP.

Висновки. До кінця XVI ст. досліджувані одиниці набувають диференційних ознак, що дозволяє надати їм окремий частиномовний статус – клас слів-квантифікаторів. Квантифікатори – це одиниці, які позначають неозначену кількість та займають у реченні позиції, характерні тільки для них.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грачова І.Є., Радудік О.Є. Концептуальні засади вивчення квантифікаторів у сучасних граматичних студіях. Херсон: Південний архив. Випуск LXXII. Том II. 2018. Р.22-26.
2. Грачова І.Є., Мосійчук А.В. Антична поетика як провісник когнітивних студій поетичного синтаксису. Науковий журнал Львівського університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». №5. Львів, 2019. С. 96-100.
3. Жаботинская С.А. Числительные современного английского языка (к вопросу о категориальном статусе): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04; Защищена 10.12.1982.К., 1982. 208 с.
4. Жовтобрюх М.А. Синтаксис словосполучення і простого речення (Синтаксичні категорії і зв'язки) / АН УРСР Ін-т мовознав. ім. О.О.Потебні. К.: Наукова думка, 1975. 223 с.
5. Щерба Л.В. О частях речи в русском языке // Избранные работы по русскому языку. М.: Учпедгиз, 1957. С. 63-84.
6. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles. London: Bradford and Dickens Drayton House, 1954. P.VII: Syntax. 690 p.
7. Lightfoot D. Principles of Diachronic Syntax. Cambridge: University Press, 1979. 430 p.
8. Visser F.Th. A Historical Syntax of the English Language. Leiden: E.J.Brill, 1966. Part II: Syntactic Units with One Verb. 1305 p.
9. The Concise Oxford Dictionary of Current English / Ed. by H.W.Fowler, F.G.Fowler. Oxford: Oxford University Press, 1956. 1536 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Ælfric's Lives of Saints / Ed. By the Rev. W.W.Skeat. London: Trübner & Co., 1858. P.1. 257 p.

2. An Anglo-Saxon Reader in Prose and Verse with Grammatical Introduction, Notes and Glossary / Ed. By H.Sweet. Oxford: At the Clarendon Press, 1891. 206 p.
3. The Anglo-Saxon Chronicle / Transl. and ed. by B.Thorpe. L.: Longman, 1861. Vol. 1-2.
4. Ascham R. The Scolmaster. Book 1-2. The University of Oregon.
<http://darkwing.uoregon.edu/~rbear/ascam1.htm>
<http://darkwing.uoregon.edu/~rbear/ascam2.htm> – 1998.
5. Beowulf. <http://www.heorot.dk/beowulf-rede-text.html#fp>.
6. Daniel <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a1.3.html>
7. The Dream of the Rood <http://www.flsouthern.edu/eng/abruce/rood/ROODTEXT/OE~1>.
8. Genesis <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a1.1.html>.
9. Laws of Alfred. <http://www.georgetown.edu/labyrinth/lifrary/oe/text/prose/laws>.
10. The Lay of Havelok the Dane / Ed. by R.Morris. Oxford: Clarendon Press, 1904.105 p.
11. Laymont. Brut. University of Virginia Library Electronic Text Center.
<http://www.etext.virginia.edu/mideng/browse/LayBruC.html> 838 p.
12. Merlin, or the Early history of King Arthur / Ed. by H.B.Wheatley. Ann Arbor: University of Michigan Press. www.hti.umich.edu/egl/c/cme/cme-dx?type=header&udno=Merlin 1989. 700 p.
13. Paston Letter's. Paston letters and papers of the fifteenth century / Part I. Paston family. – University of Virginia Library Electronic Text Center.
<http://etext.lib.virginia.edu/cgi-bin/browsemixed?id=PastLett&tag=public&images/=images/miden&data=/1v1/Archive/mideng-parsed> 1993. 1605 p.
14. The Wanderer <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a3.6.html>.

REFERENCES

1. Grachova I., Radydik O. Conceptual Basis of Quantifiers Studying in Modern Grammar Studios. Kherson: Pivdennyi Arkhiv. Issue LXXII. Volume II. 2018. P.22-26.
2. Grachova I., A.Mosiichuk Ancient poetics as a precursor of cognitive studies of poetic syntax. Lviv: Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety "Philological Periodical of Lviv". Issue 5. 2019. P. 96-100.
3. Zhabotinskaya S.A. Numerals of Modern English (the question about their categorial status): Theses of candidate of philology: 10.02.04. K., 1982. 208 p.
4. Zhovtobryuh M.A. Жовтобрюх М.А. Syntax of Set Expressions and Simple / AS USSR the Potebnya Linguistic Institute. K.: Naykova Dymka, 1975. 223 p.
5. Shcherba L.V. About the Parts of Speech in Russian. M.: Uchpedgiz, 1957. P. 63-84.

The Status of Quantifiers in the English Language in the VII-XVII centuries.

I.Hrachova, A.Mosiichuk, O. Radudik

Abstract. The article deals with the problems of the language status of quantifiers during their formation during the VII-XVII centuries. Diachronic studies are an important link in modern linguistic science, since without them it would not be possible to understand the current state of the language, in this case English. The syntactical distribution allowed us to separate quantifiers into a separate class.

Key words: *diachronic, distribution, quantifiers, proto-quantifiers.*